

POSLUŠAJ GLASNEJE:

**Kako se novinarji
lahko zoperstavljajo
polarizaciji**



Kazalo

1. Polarizacija družbe: Izziv za demokracijo	→ 03
1.1. Vzroki polarizacije	
1.2. Polarizacija in novinarstvo	
2. Spodbujanje konstruktivnega pogovora: Orodja	→ 05
3. Izkušnje in priporočila: Turbina konstruktivnega pogovora	→ 07
Kaj zdaj?	→ 10
Avtorji	→ 12

1. Polarizacija družbe: Izziv za demokracijo

Razlike glede cepljenja proti covidu, podnebnih sprememb, beguncev in številnih drugih vprašanj so običajen del demokratične razprave, ki je bistvo svobodne družbe. Težava nastane šele takrat, ko ena stran nima več občutka, da se je vredno pogovarjati z drugo stranjo, ko ni soglasja o osnovnih dejstvih in ko se laži – tudi ko so ovržene – širijo in razširjajo. Težava nastane šele, ko predsednik Združenih držav Donald Trump trdi, da se je njegove inavguracije januarja 2017 udeležilo več ljudi kot inavguracije Baracka Obame, čeprav to trditev postavijo na laž fotografije iz zraka, ali ko štiri leta pozneje trdi, da so mu bile volitve leta 2020 ukradene.

Akademiki so v raziskavi z naslovom Smrtonosno množično strankarstvo ugotavljali, kako grdo je to postalo v ZDA. Na podlagi javnomnenjske raziskave iz leta 2017 so zapisali: »Petnajst odstotkov republikancev in 20 odstotkov demokratov se je strinjalo, da bi bilo za državo bolje, če bi veliko število pripadnikov nasprotne stranke v javnosti danes 'preprosto umrlo', kar je šokantno brutalno mnenje.« Marca 2022 je analiza Raziskovalnega centra Pew pokazala, da sta si povprečen demokrat in republikanec ideološko bolj vsaksebi kot kadar koli v zadnjih 50 letih.

1.1. Vzroki polarizacije

Nešteto razlogov obstaja za polarizacijo in za njeno vse bolj intenzivno stopnjevanje. O tem je bilo napisanega že veliko, zlasti v zadnjem desetletju v ZDA kot odziv na Trumpa. Med temi deli izstopa knjiga ameriškega novinarja Ezre Kleina iz leta 2020 Zakaj smo polarizirani (Why We're Polarized). Toda vzroki za polarizacijo v ZDA pogosto niso enaki vzrokom v Evropi in drugod po svetu. V številnih državah je glavni vzrok polarizacije nezadovoljstvo zaradi vse večjih premoženjskih razlik, ki so se v tem desetletju zaradi visoke inflacije in naraščajočih stroškov energije še povečale.

Polarizacija izvira iz identitete: narodnosti, vere, spola, športne pripadnosti, družbenega razreda, glasbenega okusa, politične pripadnosti ali kombinacije vsega naštetega ali celo nečesa povsem drugega. Identiteta

postane problem šele takrat, ko začnemo zaničevati ali omalovaževati nekoga z drugačno identiteto ali – kar je še huje – se zatečemo k nasilju, na primer z napadom na sam simbol demokracije, ameriški kongres. Takšna nestrpnost se je v zadnjih dveh desetletjih s pojavom interneta in družbenih medijev še okrepila. Danes več ljudi dostopa do novic prek Facebooka in Googla kot prek katerega koli novičarskega medija. Internet vsakomur ponuja možnost, da izrazi svoje mnenje – kar predstavlja pravo demokracijo – novinarjem pa nove in boljše načine pripovedovanja zgodb ter interakcije z bralci in občinstvom. Vendar pa je tudi utrl pot vse bolj vreščavim, zlohotnim in skrajnim razpravam na spletu. Velika tehnološka podjetja, kot sta na primer Google in Facebook, si v zadnjih letih prizadevajo bolj spremljati in umirjati razprave, vendar še vedno ne storijo dovolj. Čeprav se pojavlja težnja, da bi za polarizacijo krivili velika tehnološka podjetja in družbene medije, je politična polarizacija nastala že pred vzponom družbenih medijev. V ZDA jo lahko zasledimo vsaj od 90. let prejšnjega stoletja, ko so republikanci v kongresu opustili tradicionalno prakso sodelovanja z demokrati in se odločili za strategijo popolnega nasprotovanja.

Že v izhodišču smo se odločili, da ni prav veliko dodane vrednosti v dopolnjevanju že tako obsežne literature o vzrokih polarizacije, zato smo se raje osredotočili na posledice za novinarstvo in na to, kako bi jih lahko omilili.

1.2. Polarizacija in novinarstvo

Model, ki je novinarstvo podpiral več kot stoletje, je treba temeljito prevetriti. Tradicionalni novičarski mediji se spopadajo z vprašanjem, kako obdržati občinstvo. Tudi najbolj kakovostno novinarstvo na svetu ni prav nič koristno, če ga skoraj nihče ne bere, vidi ali sliši. Za generacijo, mlajšo od 30 let, obstaja tveganje, da bo za novičarske medije popolnoma izgubljena. Velike medijske hiše so do nedavnega tolažbo iskale v rasti števila naročnikov, vendar so naletele na kruto realnost: težava ni le v privabljanju naročnikov, temveč tudi v tem, kako jih obdržati, ko jih enkrat pridobijo. Težave, s katerimi se sooča novinarstvo in ki prispevajo k polarizaciji, so:

Konfliktni model. Konfliktni oziroma kontradiktorni model je v novinarstvu deloval več kot stoletje in še vedno deluje. Politična sistema v ZDA in Združenem kraljestvu sta kontradiktorna, kar se odraža tudi v poročanju. Zgodbe o konfliktih je tudi enostavno prodati urednikom in javnost je navajena tovrstnega pripovedovanja zgodb. Model se je izkazal za dobičkonosnega za novičarske organizacije, kot je na primer Fox, ki jim konfrontacije prinašajo velik uspeh. Ta fenomen ne bo izginil, vendar je treba model prenoviti.

Strupeni, bojevit jezik. Konfliktni model temelji na jeziku, ki je bojevit. O političnih nesoglasjih se poroča kot o »spopadih«, »bitkah« ali »vojni«. Deloma je to zato, ker so bili politični sistemi v nekaterih demokracijah, na primer v ZDA in Združenem kraljestvu, zasnovani tako, da so kontradiktorni. Vendar ni treba vseh zgodb pisati na ta način, ni treba vsakega političnega vprašanja obravnavati kot prepir, ni treba vsake zgodbe zaostri. Nepošteno je, da novinarji lovijo politike na skrajnem robu, da bi tako ustvarili spor.

Oblika razprave. Obstoječe oblike televizijskih razprav večinoma temeljijo na modelu konfrontacije. Takšen pristop je pogosto potreben, kadar se soočamo z izmuzljivimi politikami, tistimi, ki se strogo držijo vnaprej pripravljenih točk ali preprosto lažejo. Razprave so zasnovane tako, da izzovejo soočenje ene skrajnosti proti drugi, v upanju, da bo prišlo do kričanja in, če bo sreča, do odhoda iz studia. Raziskave kažejo, da takšen pristop odvrča gledalce, ki bi raje videli bolj civilizirane razprave, takšne, ki bi ponudile informacije in morda celo rešitve. Vendar pa se gledalci hkrati pritožujejo, da so takšne oddaje lahko dolgočasne. Uprave medijev zato iščejo formate, ki bi omogočale civilizirane in informativne razprave, ki pa bi bile napete, drzne in v katerih bi prihajalo do trenj.

Utrujenost od novic. Ta utrujenost je deloma posledica neprizanesljivo negativnih uredniških usmeritev, saj vse več ljudi samo pogleda naslove ali posluša začetek poročil, nato pa se odklopi. To še posebej velja za mlade, ki novice dobivajo iz družbenih medijev, kjer novičarske vsebine tekmujejo s klepetom, igrami, športom ali drugimi hobiji, torej s stvarmi, ki so bolj zabavne in sproščene kot novice. Anketa med občinstvom, ki jo je BBC opravil leta 2016, je pokazala, da 51 odstotkov najstnikov želi, da novice vsebujejo rešitve, v Indiji in Afriki pa je ta delež znašal celo več kot 70 odstotkov. Po podatkih medijskega barometra norveškega statističnega urada, objavljenih leta 2022, se je število mladih, ki se na splošno izogibajo novicam, med letoma 2020 in 2021 povečalo, pri čemer 18 odstotkov mladih, starih med 18 in 24 let, sploh ne bere novic.

Vključevanje javnosti. K polarizaciji prispeva tudi propad številnih lokalnih medijev, predvsem zaradi izgube

oglaševalskih prihodkov na račun velikih tehnoloških platform. Ker kakovostnih lokalnih novic ni na voljo oziroma jih je malo, je pozornost usmerjena na novice na nacionalni ravni, ki se pogosto osredotočajo na politične boje.

Komentarji na spletu. Novinarji so sprva izkoristili priložnost, ki jo je ponudil internet, in so s svojimi bralci komunicirali na spletu. Med prvimi je bil britanski Guardian, ki je leta 2006 uvedel ambiciozno pobudo Komentar je zastoj (Comment Is Free), s katero je dal spletni prostor številnim komentatorjem in bralcem. Poleg tega je omogočil, da se je veliko bralcev na številne članke odzvalo »pod črto«, in spodbudil novinarje, da so se vključili v izmenjavo mnenj. Ta zagon pa je precej popustil, ko so se soočili s komentarji, ki so bili žaljivi, seksistični, mizogini, sektaški in nestrpni, kar so izkusile tudi druge novinarske organizacije. Da bi komentarji ostali civilizirani, so potrebni moderatorji, ki spremljajo, usmerjajo, brišejo ali skrivajo najslabše komentarje, vendar pa so takšni moderatorji za medije pogosto velik strošek.

Predsodki. Novinarji veljajo za pristranske ljudi, ki na skrivaj vsiljujejo svoje mnenje, njihovo delo pa je nepregledno. Na novinarje se gleda kot na elitiste, ki prihajajo iz istega okolja, so univerzitetno izobraženi, finančno preskrbljeni, pogosto živijo in delajo v prestolnici, nimajo stika z življenjem drugod, delajo v uredništvih, v katerih ni uravnotežene zastopanosti spolov ali narodnosti. Posledica tega je skupinsko soglasje redakcij o tem, katere zgodbe so pomembne, kar preveč zoži področje pokrivanja. Vse to prispeva k izgubi zaupanja.

Lažna uravnoteženost. Novinarji skušajo ustvariti vtis uravnoteženosti tako, da poiščejo ljudi z nasprotnih strani razprave, kar prav tako prispeva k polarizaciji. Prepogosto gre za lažno uravnoteženost, na primer kadar se okoljevarstvenik sooči z zanikovalcem podnebnih sprememb ali znanstvenik/zdravnik s proticepilcem. Isto velja, ko nekdo trdi, da je resničnost rdeča, drugi pa, da je modra. Kaj pa, če ni niti rdeča niti modra, temveč rumena?

Ne poslušamo. Novinarji ne poslušajo dovolj, saj se v intervjuje prepogosto podajajo z vnaprejšnjo predstavo o tem, kaj želijo, in ljudi obravnavajo, kot da so zgolj citati na dveh nogah.

2. Spodbujanje konstruktivnega pogovora: Orodja

V pomoč vsem, ki gostijo razprave v različnih formatih in na različnih platformah, smo zbrali več orodij. Med njimi lahko izbirate in si pomagata pri ustvarjanju bolj raznovrstnih, raznolikih in, upajmo, razburljivih razprav in diskusij. Nekatera orodja lahko pomagajo pri usmerjanju razprave k skupnemu stališču, dogovoru ali celo rešitvi. Seznam še zdaleč ni popoln, predstavlja le vzorec nekaterih najpreprostejših in najuporabnejših orodij, od katerih je bila večina že preizkušena v praksi.

Preučili smo tudi vrsto drugih orodij za blažitev polarizacije, od novih načinov obravnavanja žaljivih spletnih komentarjev do povečanja raznolikosti mnenj.

Izhodišče za razprave

Namesto da razpravo začnete s ponavljanjem spornega vprašanja, začnite z vprašanjem. »Kaj pričakujete od te razprave?« Ta pristop razpravo takoj usmeri v prihodnost, namesto da bi jo začeli z nečim, kar bi samo pogrelo spor. Navdih za to orodje je bil pogovor s poklicnimi mediatorji, ki ta pristop uporabljajo za spodbujanje dialoga in iskanje skupnih točk. S pogledom naprej lahko razpravo celo zaključite z nečim pozitivnim ali vsaj z boljšo obveščenostjo, ne pa z nedostojnim preprirom, ki občinstvo pusti razočarano.

Predstavitev dveh različnih uvodov

V razpravi, v kateri imata razpravljavca povsem drugačen pogled na vprašanje in na to, kakšne besede je treba uporabiti, začnite pogovor tako, da to pokažete občinstvu. Naredite dva popolnoma različna uvoda, v živo ali na posnetku, in oba predstavite na začetku programa. Učinek tega je, da v najboljšem primeru izpostavimo dejstvo, da je vprašanje kompleksno. Drugič, ko bodo razpravljavci videli, da so bila njihova stališča predstavljena, bodo morda bolj dovzetni za razpravo, katere namen je poskusiti razumeti nasprotna stališča. Program NRK

Debatten na Norveškem je to strategijo že preizkusil in rezultati so spodbudni.

Kratko pojasnilo pred razpravo

To orodje je povezano s prejšnjim orodjem. Razpravo začnite tako, da enemu ali več udeležencem omogočite, da predstavijo kratko razlago o tem, kako vidijo problem, morda preprosto s predstavitev v PowerPointu, ki pa ne sme trajati več kot nekaj minut. Udeleženci bodo morda tako predstavili alternativne poglede. Lahko pa razpravo zastavite tudi tako, da znanstvenik in novinar najprej predstavita dejstva, o katerih se lahko strinjata, šele nato pa se spustita v bolj kompleksno razpravo.

Najboljši predlog nasprotnika

Gre za preprosto, a učinkovito vprašanje v politični razpravi: »Kateri je najboljši predlog enega od vaših političnih nasprotnikov danes?« To vprašanje je bilo uporabljeno kot orodje ob koncu dveh soočenj pred lokalnimi volitvami v Københavnu na Danskem oktobra in novembra 2021, rezultat pa je bilo odkritje nenavadnih in nepričakovanih zaveznikov.

Govorica telesa

Pametna uporaba telesne govorice gostitelja lahko pripomore k spodbujanju dialoga med razpravljavci. Tehnike, ki so jih predstavili strokovnjaki za obvladovanje konfliktov in izkušeni moderatorji debat, s katerimi smo se pogovarjali, vključujejo:

1. Poglejte navzdol in tako prisilite razpravljavce, da se gledajo med seboj.
2. Poglejte tistega, ki posluša, in ne tistega, ki govori.
3. Naredite korak nazaj in ostanite tiho, ko se razpravljavci spustijo v medsebojen dialog.

Izkušeni voditelji soočenj pravijo, da se jim je zdelo koristno, če so razpravljavcem vanaprej povedali, da je dvig roke ali pisala znak, da morajo prenehati govoriti. To je učinkovitejše, kot če bi poskušali z besedami ustaviti dolgo izvajanje enega ali pregreto izmenjavo mnenj med dvema razpravljavcema.

Nagrade za razpravljanje

Številni časopisi so se soočili z valom zlorab bralcev v komentarjih pod članki, zato so zmanjšali število člankov, ki jih je mogoče komentirati, ali pa so komentarje povsem ukinili. Za to so bili tudi drugi razlogi, med drugim strošek zaposlitve moderatorjev.

Vendar pa se razvijajo orodja umetne inteligence, ki naj bi bila sposobna prepoznati in blokirati žaljive komentarje ter odkriti morebitno obrekovanje, čeprav nekatera še niso dovolj preizkušena. Bolj takojšen korak bi bil ukinitve anonimnosti komentatorjev in obvezna registracija, če želijo sodelovati. Še ena ideja, ki bi odpravila pomisleke glede stroškov, je, da bi obstoječe osebe prevzelo vlogo moderatorjev po urniku, pri čemer bi se izmenjavali. Bralci radi vidijo, da se novinarji vključujejo v razpravo, novinarji pa lahko dobijo vpogled v razmišljanje javnosti in morda celo ideje za zgodbe.

Priznavanje čustev pri spletnem moderiranju

Mediji, katerih novice se objavljajo na Facebooku in drugih platformah, se soočajo s težavami z zlorabami v komentarjih. Študija, ki jo je vodila Gina Masullo iz Centra za medijsko udejstvovanje na teksasški univerzi v Austinu, ponuja zanimiv pristop k obravnavi čustvenih izbruhov v komentarjih. Ta metoda priznava čustva osebe. Namesto da bi skušali popraviti vedenje komentatorja z odgovorom, kot je: »Dragi komentatorji, ne vznemirjajte se tako zelo,« študija predlaga drug način odgovora: »Spoštovani komentatorji, zavedam se, da ste jezni, vendar dajmo poskusiti ohraniti odprto glavo.«

Ta pristop je bil preizkušen v poskusu z nemškim in ameriškim občinstvom na komentarjih o gibanju #jastudi in podnebnih spremembah. Ugotovili so, da imajo uporabniki v tem primeru bolj pozitiven odnos do Facebookove strani medija. Martin Riedl, eden od avtorjev poskusa, je v intervjuju za Konstruktivni inštitut povedal: »Mislim, da bi morale medijske organizacije res izkoristiti to znanje, če želijo na svoji strani videti bolj pozitivno razpravo.«

Druga orodja za omilitev polarizacije

Novi bot popravlja ravnovesje med spoloma in daje več prostora ženskam. Ženske po vsem svetu odvrtača pomanjkljiva zastopanost v člankih in oddajah, v katerih je vse prevečkrat veliko citatov in intervjujev s starejšimi moškimi. Sistem Financial Timesa je brutalen, a učinkovit način za odpravo tega problema. Če novinar FT pripravi zgodbo, v kateri ne citira dovolj žensk, program samodejno pošlje opozorilo, naj ponovno uravnoteži zgodbo in poišče ženske, ki jih bo citiral. FT je ta sistem uvedel, potem ko je raziskava pokazala, da je le 21 odstotkov oseb, ki jih je FT citiral, ženskega spola. Bot z imenom »Rekla je, rekel je« analizira imena in zaimke, da bi pomagal določiti spol. Ta programska oprema bi se lahko uporabljala tudi za mlade ali ljudi različnih narodnosti.

Stisk rok



Všeč Čestitke Podpora Ljubezen Pronicljivo Radoveden Konstruktivno

To je zamisel Mikkela Gudsøja, ki je povezan s Konstruktivnim inštitutom v Aarhusu in je strokovnjak za pogajanja in mediacijo. Glede na to, da toliko interakcij poteka prek Facebooka in drugih družbenih medijev, meni, da možnost, da samo »všečkate«, ni konstruktivna. Pravi takole: »Pri osebni sporočanju čustev 93 odstotkov (55 odstotkov govornica telesa in 38 odstotkov intonacija) naše komunikacije izhaja iz vsega drugega kot iz besed – besede pa predstavljajo le 7 odstotkov celote. Na platformah družbenih medijev pa komuniciramo predvsem z besedami. Zato ni presenetljivo, da se konflikti in nesporazumi lahko stopnjujejo.«

Kot alternativo »všečkanju« je predlagal vrsto drugih izrazov, kot so stisk roke, iztegnjena roka ali drugi simboli, ki bi sporočali, da se strinjamo s tem, da se ne strinjamo in se kljub temu razidemo prijateljsko.

Preverjanje dejstev

Preverjanje dejstev je bistven način za krepitev zaupanja. V razpravah pomaga moderatorjem, da predstavijo številke in druga nesporna dejstva. Televizija CBS je leta 2016 med soočenjem Hillary Clinton in Donalda Trumpa v živo preverjala dejstva. Agenciji Agence France-Presse (AFP) in Reuters sta pri tem med najboljšimi, saj

zagotavljata sezname zgodb in slik, ki sta jih preiskali in so se izkazale za neresnične. Tako AFP kot Reuters jih včasih napišeta kot zgodbe, kar je pogosto bolj učinkovito kot zgolj seznam. Med medijskimi organizacijami, ki raziskujejo, kaj je res in kaj ne ter si izmenjujejo rezultate, zdaj poteka mednarodno sodelovanje, preverjajo pa tudi dejstva o specifičnih zadevah, kot je na primer invazija na Ukrajino.

3. Izkušnje in priporočila: Turbina konstruktivnega pogovora

Zgornji primeri najboljše prakse vključujejo različne koncepte, metode in orodja. Skupno jim je, da mora več dejavnikov vedno delovati skupaj in da morajo biti izpolnjeni določeni pogoji, da celota deluje. Kaj točno potrebujete za konstruktiven pogovor? Kako bo uspešen v vašem novinarskem kontekstu? Pri tem ne gre samo za analizo različnih pristopov, iz tega lahko potegnemo tudi določene zaključke. Te smo združili v nov model, ki smo ga poimenovali »turbina konstruktivnega pogovora«, ki bo, upamo, služil kot orientacija, navdih in kontrolni seznam pri razvoju novih formatov.

V besedah, komentarjih in pogovorih je ogromno energije. Ta energija lahko podžge konflikte, lahko pa se uporabi tudi za reševanje sporov in ustvarjanje idej za boljšo prihodnost družbe in demokracije. »Turbina konstruktivnega pogovora« je namenjena ustvarjanju trajnostne energije za družbo in demokracijo. Novinarji so v najboljšem primeru graditelji takšnih turbin. Vendar pa so tudi poklicani, da jih ohranjajo v pogonu, jih vzdržujejo ali popravljajo, ko kakšen del preneha delovati.

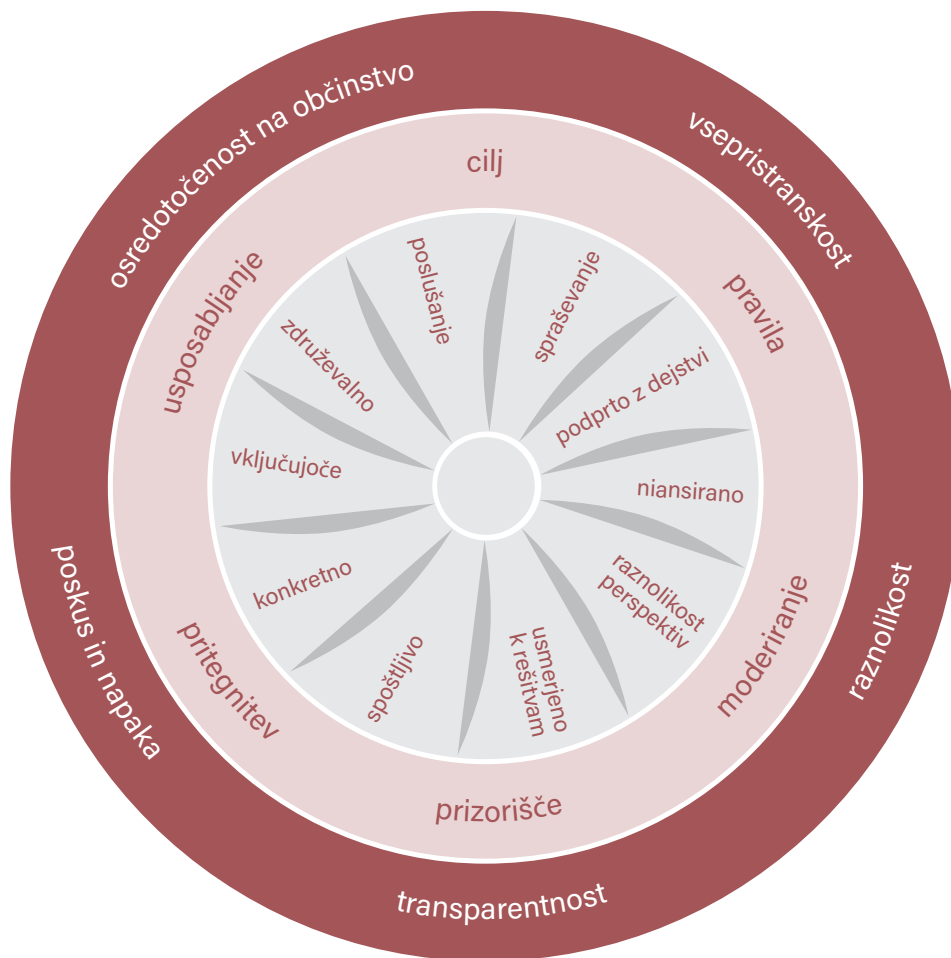
V središču turbine so močne lopatice, ki morajo biti tako kot pogovor v družbi vedno v gibanju. Vsaka od naših desetih lopatic predstavlja element, ki je bistven za konstruktiven pogovor:

Poslušanje, ne samo čakanje na pogovor. Če aktivno poslušate, želite resnično razumeti, kaj nekdo govori in misli. To zahteva zbranost in empatijo. Hkrati pa sporoča odprtost, spoštovanje in zanimanje za drugo osebo in njene argumente. To bistveno izboljša vzdušje v pogovoru in spodbuja razumevanje. Vsaka dobra razprava tako predpostavlja poslušanje in osnovno predpostavko, »da ima druga oseba morda prav« (kot pravi filozof Hans-Georg Gadamer).

Spraševanje, ne le pripovedovanje. Tisti, ki vedno preveč govorijo, se ne naučijo ničesar. Če pa postavljate vprašanja (večinoma odprtega tipa), postajate pametnejši. Bistveno je, da bolje razumemo kontekste – in kaj se dogaja v glavi druge osebe. Tako se lahko izognemo nesporazumom in napačnim razlagam. Ostati morate tudi kritični: ne zadovoljite se s preprostimi odgovori.

Na podlagi dejstev, ne lažnih trditev. Konstruktivni pogovor temelji na dejstvih. To ne velja le za osebni dialog, temveč tudi za diskurz v družbi: »Brez dejstev ni resnice. Brez resnice ni zaupanja. Brez zaupanja nimamo skupne resničnosti in demokracije« (Maria Ressa, novinarka in Nobelova nagrajenka za mir).

Odtenki, ne dobro in zlo. Svet ni samo črn ali bel. Obstaja nešteto odtenkov sive. To velja tudi za spekter mnenj.



Razprave lahko ocenimo kot uspešne, če udeleženci prepoznajo odtenke sive ter svoje argumente opišejo in predstavijo na niansiran način.

Bogastvo različnih perspektiv, ne enostranskost. Prikaz raznolikosti in osvetlitev tem z različnih vidikov odpira nove perspektive. Novi pogledi pa vodijo do novih spoznanj. To je tudi pomemben korak na poti do »najboljše možne različice resnice«, kot je dejal Carl Bernstein, novinar časopisa Washington Post, ki je zaslovel z razkritjem afere Watergate.

Usmerjenost k rešitvam, ne le k problemom. Za konstruktivne pogovore je pomembno, da se ne ustavimo pri razpravi o problemu, temveč iščemo možne rešitve in se sprašujemo, kaj zdaj? Kateri pristopi in ideje bi lahko pomagali? Pri tem se ne spleča gledati samo nazaj, treba je pozorno pogledati tudi levo in desno, gor in dol – in zlasti naprej.

Spoštljivo, ne nesramno. Ton pogovora lahko spremeni vse, na boljše ali slabše. Civilizirano predstavljanje stališč in argumentov ter spoštljivo ravnanje drug z drugim pomeni poleg ustreznega tona glasu tudi to, da pustimo

drugega govoriti, ga ne prekinjamo in ne napadamo osebno, temveč ločimo ljudi od njihovih mnenj.

Konkretno, ne abstraktno. Če želite, da vas razumejo, morate jasno komunicirati. Izogibajte se nejasnim formulacijam in poskušajte biti čim bolj natančni. Primeri med drugim pomagajo razjasniti izjave ter jih naredijo oprijemljive in bolj razumljive za drugo osebo.

Zanimivo, ne dolgočasno. Dobra razprava pritegne pozornost in je odvisna od pripravljenosti udeležencev, da se intenzivno vključijo v pogovor, zlasti če poteka v javnosti. Prav tako mora spodbujati morebitne poslušalce ali gledalce, da razmišljajo in se pridružijo razpravi.

Zdrževanje, ne delitev. Pomembno je poimenovati in pojasniti različna stališča. Vendar pa je ob konfliktnih nujno iskati tudi skupne točke in presečišča ter jih upoštevati. To pomaga premostiti razlike, najti rešitve in na koncu omogoča napredek.

To stalno vrteče se središče naše turbine, ki je namenjeno spremljanju ravni pogovora, drži skupaj dvojni okvir.

Notranji okvir sestavlja šest dejavnikov, ki so pomembni za delovanje novinarske oblike pogovora:

Cilj: Uspeh novinarskega dialoga je v veliki meri odvisen od jasne opredelitve ciljnih skupin in ciljev. Koga naj bi ponudba dosegla in kako? Kaj naj bi se z razpravo najprej in predvsem doseglo? Katera merila uspeha so pomembna – premik od dosega do družbenega učinka? In kaj pričakujemo, da bodo udeleženci povedali in prispevali?

Pravila: Ko pride do soočenja različnih mnenj, se v najboljšem primeru vsi sodelujoči naučijo in vidijo stvari iz nove perspektive, v najslabšem primeru pa jim vse uide izpod nadzora. Vendar pa to, ali se bo razprava zaostрила ali produktivno nadaljevala, ni vprašanje usode, temveč je odvisno od ustreznih pravil. Ta zagotavljajo, da lahko nastane varen demokratičen prostor za razpravo ter raznolika in razburljiva razprava.

Moderiranje: Dobra razprava potrebuje usmerjanje in nekoga, ki bo poskrbel za upoštevanje pravil, ne da bi komu dajal prednost. Dober moderator ne deluje le kot sodnik, temveč tudi usmerja, organizira in razvršča smeri razprave ter jih povezuje. Moderator postavlja prava vprašanja in spremlja bistvene sporne točke, pozoren pa je tudi na vedenje in odnose med udeleženci razprave. Je empatičen, pošten in usmerjen k iskanju rešitev.

Prizorišče: Gradbišče ali plesna dvorana, fotelj ali stoje, temno ali svetlo? Prostor, tudi digitalni, in položaj udeležencev v njih pomembno vplivajo na njihovo vedenje in vzdušje pogovora. Zato je treba prizorišče zelo skrbno oblikovati, da podpira vsebinski cilj oblike razprave.

Sogovorniki: Iskanje pravih vprašanj za razpravo v medijih je prav tako zahtevno kot iskanje pravih ljudi. Za javni diskurz bi bilo koristno, če bi se slišalo manj znanih glasov in bi se razširila paleta različnih glasov. Veliko je ljudi, ki imajo kaj povedati, ki jih je prijetno poslušati in katerih pogledi odpirajo nova spoznanja. Iskanje takšnih ljudi je lahko zamudno, vendar se skrbno iskanje obrestuje.

Usposabljanje: Kako lahko mlade bolj vključimo v javni diskurz? Kako lahko še bolj slišimo glas navadnih državljanov in hkrati izboljšamo kulturo dialoga?

Nekateri mediji na ta vprašanja odgovarjajo zgledno, saj se sami odločajo za usposabljanje zainteresiranih oseb iz svojega občinstva: v svoji šoli debatiranja, na individualnih usposabljanjih pred sodelovanjem v televizijski oddaji ali s pomočjo bota za argumentiranje, s katerim je mogoče vaditi soočenja na zaslonu. To je lahko dragocen prispevek k opolnomočenju ljudi za bolj konstruktivno in pogostejše sodelovanje v razpravah.

Da bi novinarji lahko še bolj opravljali svojo vlogo zaupanja vrednih moderatorjev javnega pogovora, pa ni dovolj le vzajemno delovanje dejavnikov, omenjenih na ravni pogovora in formata. Po naših analizah je za razvoj in izvajanje novih, v prihodnost usmerjenih pristopov zelo pomemben tudi kulturni okvir v uredništvu. Ti pristopi tvorijo zunanji okvir turbine. Najpomembnejši dejavniki pri tem so:

Usmerjanje občinstva: Novinarstvo, ki želi biti relevantno v prihodnosti, v središče postavlja ljudi: njihove potrebe, skrbi, mnenja, pa tudi želje in ideje. Osredotočenost na občinstvo pomeni predvsem poslušati občinstvo in se z njim pogovarjati. Ni dovolj razvijati ponudbe za ljudi, treba jo je razviti z njimi. To krepi zvestobo blagovni znamki ter razvoj vsebin in izdelkov, zagotavlja pa tudi ekonomsko trdnost v prihodnosti. Osredotočenost na občinstvo je bistvenega pomena za to, da novinarstvo ostane relevantno tudi jutri.

Vsepristranskost, kar pomeni biti na strani vseh: Novinarji si tradicionalno prizadevajo ostati nepristranski. Kot moderatorji javnega pogovora lahko pomagajo reševati konflikte – tako kot posredniki v sporih med posamezniki ali skupinami. Kaj se lahko novinarji naučijo od njih? Na primer vsepristranskosti. Ta izraz nakazuje, da je mediator na strani vseh strank in poskuša razumeti skrbi in pričakovanja vseh. Po potrebi jim pomaga izraziti njihove skrbi in pričakovanja, da bi našli dobre rešitve. Vsepristranskost zahteva empatijo: gre za to, da se postavimo v perspektivo vseh vpletenih strank, ne da bi komu dajali prednost. To lahko pomaga graditi mostove in iskati rešitve tudi v novinarskem kontekstu.

Raznolikost: V vse preveč novičarskih organizacijah primanjkuje raznolikosti, tako glede izobrazbe in spola kot tudi družbenega ali etničnega porekla. Številni deli družbe so v medijih slabo zastopani ali pa sploh niso zastopani. Zaradi tega je te ljudi in skupine še toliko težje doseči in z njimi sodelovati. Raznolikost mora biti zato v središču sprememb, povezanih z vsebinami in oblikami razprav z vidika občinstva. S tega vidika je raznolikost zelo pomembna tudi za ekonomsko prihodnost medijev.

Transparentnost: Novinarji morajo biti veliko bolj odprti, tako o sebi kot o svojem delu, če želijo ohraniti zaupanje javnosti ali si ga pridobiti nazaj od določenih skupin, ki menijo, da so pristranski in izkrivljajo dnevne novice. Novinarji morajo biti odprti glede svojega procesa odločanja in virov ter to tudi podrobno pojasniti. Zakaj je urednik novic izbral eno zgodbo namesto druge? Zakaj je na pogovor povabil tega politika in ne tistega strokovnjaka? Prav tako bi morali biti enako transparentni tudi glede svojih napak. Transparentnost lahko pomaga ohraniti največje bogastvo novinarstva: zaupanje javnosti.

Poskusi in napake: Digitalizacija je korenito spremenila medijsko krajino. Sprememba ni faza. Spremembe so privzeta nastavitve našega bivanja in njihovo oblikovanje je naloga novinarstva, ki se nikoli ne konča. Konkretno to pomeni nenehno razvijanje, preizkušanje, ocenjevanje in optimiziranje idej – ali pa njihovo ponovno zavračanje. Brez kulture eksperimentiranja, ki je globoko zakoreninjena v novinarskih redakcijah, spremembe ne morejo uspeti, saj eksperimentiranje pomeni učenje, pomeni, da postajate boljši. Pri tem pa ne smete nikoli pozabiti na svoje cilje. Irski pisatelj Samuel Beckett je nekoč dejal takole: »Ste kdaj poskusili? Vam ni uspelo? Ni važno. Poskusite znova. Ponovno boste doživeli neuspeh. Ta neuspeh bo boljši.«

Zgoraj navedeni dejavniki in vse tri ravni »turbine konstruktivnega pogovora« (pogovor, oblika, kultura) morajo delovati skupaj in tvoriti skladno celoto, da bi bil konstruktiven pogovor uspešen v novinarskem kontekstu. Čim več takšnih turbin deluje, tem več energije se ustvarja – tako za družbo kot tudi za demokracijo.

4. Kaj zdaj?

Polarizacija družbe lahko spodkoplje demokracijo. Kot smo že poudarili, je del problema tudi novinarstvo, saj prepogosto krepi spirale ogorčenja in konfliktov. Toda primeri, ki jih predstavljamo v tem besedilu, kažejo tudi to, da je novinarstvo lahko – in marsikje že je – del rešitve. Ima moč, da omili polarizacijske težnje, prispeva k družbeni koheziji in krepi demokracijo.

Novinarji morajo nenehno razmišljati o svoji vlogi. Danes novinarji niso nujno potrebni le za poročanje, pojasnjevanje in analiziranje na podlagi dejstev in nians, da bi nadzorovali vplivneže in razkrivali nepravilnosti. Zlasti v času polarizacije je izjemno pomembno, da novinarji izpolnjujejo svojo vlogo zaupanja vrednih posrednikov med državljani in politiki ter med različnimi skupinami in ljudmi, ki presegajo razlike, ter da celotno družbo ponovno pripeljejo do boljše izmenjave mnenj. Novinarji so potrebni za oblikovanje, organiziranje, moderiranje in spodbujanje konstruktivnega javnega diskurza ter iskanje skupnih točk in prepričljivih rešitev za pomembne probleme. Da bi to uspelo, morajo novinarji predvsem bolje in glasneje

poslušati. To ustvarja tudi zaupanje. Če zaupanja ni, niti novinarstvo niti demokracija nimata svetle prihodnosti.

Mediji morajo ustvarjati prebojne rešitve, tudi pri razvoju in izvajanju formatov diskurza, ki so odporni na prihodnost. To pomeni tudi, da je treba nenehno raziskovati, kaj se je mogoče naučiti od drugih poklicev, ki se soočajo s podobnimi izzivi, in od drugih medijskih hiš po svetu, kar smo storili tudi v tem projektu. V modelu »turbine konstruktivnega pogovora« smo sistematizirali, kaj je glede na naše raziskave pomembno za spodbujanje konstruktivnega pogovora v novinarskem kontekstu, in sicer na ravni pogovora, pa tudi na ravni formata in kulture.

Primeri najboljše prakse in orodja v naši knjižici naj bi pokazali, da imajo novi, konstruktivni pristopi potencial. Zavedamo pa se, da lahko prikažejo le majhen izsek iz množice navdihujočih inovacij na tem področju. Našteti primeri so le izhodišča, povabilo k raziskovanju novinarskega prostora možnosti. Upamo, da bo ta knjižica

služila kot povod za pogovor. Še naprej želimo iskati oblike, ki so navdihujoče, ki delujejo in ki lahko panogo premaknejo naprej – in to skupaj z vami. Kateri format ali pristop si zasluži več pozornosti in zakaj? Nadaljnji razvoj novinarstva je naloga, ki se nikoli ne konča, je pa pomembnejša kot kadarkoli prej, saj demokracija potrebuje močno novinarstvo, da se ohrani.

Avtorji

Anne Katrine Førli je norveška novinarka, ki od leta 1995 dela kot urednica novic ter urednica radijskih in televizijskih razprav pri NRK, norveški radioteleviziji. Trenutno je urednica oddaje Dagsnytt 18, dnevne oddaje z gosti, ki razpravljajo o različnih temah, ima pa tudi izkušnje na področju preiskovalnega novinarstva. Študirala je novinarstvo, kriminologijo in politologijo na Univerzi v Oslu in na Visoki šoli Volda.

Ewen MacAskill se je rodil v Glasgowu na Škotskem in na Univerzi v Glasgowu diplomiral iz sodobne zgodovine in politike. Dvaindvajset let je delal pri časniku The Guardian, kjer je bil glavni politični dopisnik, urednik za diplomacijo, vodja washingtonskega dopisništva, novinar v New Yorku ter dopisnik za obrambo in obveščevalne dejavnosti. Sodeloval je tudi v Guardianovi preiskovalni enoti. Leta 2013 se je z dvema novinarjema odpravil v Hongkong, da bi intervjuval ameriškega žvižgača Edwarda Snowdna, in za poročanje o razkritjih prejel Pulitzerjevo nagrado. Je član Kolidža Nuffield v Oxfordu.

Peter Lindner je več kot 20 let delal pri časopisu Süddeutsche Zeitung v Münchnu. Skoraj 12 let je bil vodja političnih rubrik, več kot šest let pa namestnik glavnega urednika spletne izdaje. Pri svojem delu se je ukvarjal z različnimi vprašanji demokracije ter razvil več pogovornih formatov in projektov, kot je »Werkstatt Demokratie«. Študiral je politologijo, sociologijo in psihologijo v Münchnu in Bradfordu v Veliki Britaniji.

Kaori Kohyama iz Tokia je samostojna novinarka in trenutno študentka novinarstva Erasmus Mundus, ki opravlja delo pomočnice mednarodnega koordinatorja pri Konstruktivnem inštitutu. Na Univerzi Waseda in Univerzi v Pekingu je kot štipendistka programa Prihodnji vodje Azije diplomirala iz političnih ved in mednarodne politike, kot štipendistka akademije Yenching pa je magistrirala iz primerjalnih študij spolov. Leta 2021 je prejela novinarsko nagrado Swadesh DeRoy, ki jo podeljuje Klub tujih dopisnikov na Japonskem.

Nadia Nikolajeva je bila digitalna novinarka v danskih medijih TV2, Ekstra Bladet in metroxpress. Začela je eksperimentirati z »dialoškim« novinarstvom, pri katerem bralci postanejo del zgodbe, kar je privedlo do ustanovitve mreže Ansvar for feedet (Odgovornost za ser-

vis), kjer novinarji in uredniki družbenih medijev delijo svoje najboljše tehnike za ustvarjanje varne in zanimive razprave na spletu. Ob podpori danskega novinarskega društva je napisala knjižico z najboljšimi orodji in tehnikami za spletno moderiranje.

Kenneth Lund je danski novinar in urednik mnenjskih strani pri vodilnem danskem časopisu Politiken, kjer je zaposlen od leta 2009. Na sedanjem delovnem mestu je od leta 2014. Pred tem je bil politični poročevalec (2012–2014) in mnenjski urednik na spletnem portalu politiken.dk (2009–2012). Od septembra 2021 do junija 2022 je bil štipendist na Inštitutu za konstruktivno politiko v Aarhusu. Med štipendiranjem je preučeval nove in boljše načine vključevanja mladih v javno razpravo. Kenneth je magistriral iz novinarstva in diplomiral iz filozofije na Univerzi Roskilde.

Kurt Strand, rojen leta 1955 v Københavnu, je leta 1980 diplomiral na Danski fakulteti za novinarstvo. Med letoma 2021 in 2022 je bil štipendist Konstruktivnega inštituta, več kot 35 let pa se je ukvarjal z vodenjem ter produkcijo radijskih in televizijskih oddaj. Med letoma 1985 in 2010 je ustvarjal novice in aktualne prispevke pri DR, danski radioteleviziji. Od takrat dela kot neodvisni novinar in vodi oddaje o kritiki medijev na danski televiziji TV2 in radiu DR 1. Poleg tega je več kot 30 let vodil tečaje in treninge veččin intervjuvanja ter pisal knjige o novinarstvu, medijih in politiki.

Peter Damgaard Kristensen je magistriral iz politologije na Univerzi v Aarhusu in dela na Konstruktivnem inštitutu v Aarhusu na Danskem, kjer je bila ena od njegovih nalog pri tem projektu nadzor nad delom s podatki in raziskavami. Poleg tega, da je na inštitutu odgovoren za finance in poslovanje, nadzira in sooblikuje raziskovalne in razvojne projekte. Preden se je pridružil inštitutu, je delal v univerzitetnem sektorju na področju vodenja projektov, odnosih z javnostmi in kot svetovalec za politike.

Projekt Poslušaj glasneje so s finančno podporo omogočili Meta, Salling Fondene in TrygFonden.

Slovenski prevod publikacije Poslušaj glasneje je del projekta Zaščita nadzorne vloge civilne družbe in novinarjev v Sloveniji, pri katerem sodelujejo Mirovni inštitut, Društvo novinarjev Slovenije in Pod črto. S projektom naslavljamo grožnje in izzive za uresničevanje nadzorne vloge civilne družbe in novinarjev v Sloveniji in razvijamo orodja in mehanizme za krepitev naših zmožnosti za učinkovite odzive na grožnje ter za pridobivanje javne podpore. V Društvu novinarjev Slovenije v okviru projekta od leta 2019 sistematično spremljamo napade na novinarje. Objavili smo poročilo o spremljanju napadov, navodila za pravni in komunikacijski odziv nanje in nacionalno platformo za prijavo napadov. V tretji fazi projekta je naš cilj zagotoviti usposabljanje za novinarje in razviti smernice o tem, kako prepoznati, se izogniti ali preprečiti nevarne situacije med delom na terenu. Projekt podpira Mreža evropskih fundacij v okviru programa Civitates.

Kolofon

Prevod v slovenščino: Sebastijan Razboršek Maček

Oblikovanje: Karin Rošker

Izdajatelj: Društvo novinarjev Slovenije

Ljubljana, 2023

